

Asia: VN/23566/2021

Lausuntopyyntö mielenterveys- ja päihdepalveluja koskevan lainsäädännön uudistamisesta

Taustatiedot

Onko vastaaja:

Sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä tai yhteistoiminta-alue

Mihin hyvinvointialueeseen vastaaja kuuluu (mikäli vastaaja on kunta tai kuntayhtymä tai hyvinvointialue):

Päijät-Häme

Vastaajatahon virallinen nimi:

Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä

Vastauksen kirjanneen henkilön nimi ja mahdolliset yhteystiedot:

Heli Peltola, tulosaluejohtaja psykososiaaliset palvelut

Viranomaisille: mahdollisen lausuntovastauksen käsitelleen toimielimen nimi ja käsittelypäivämäärä:

-

1 Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteiset palvelut

1.1 Onko sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiä palveluita koskevan pykälän (sosiaalihuoltolain 2 a §, terveydenhuoltolain 8 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Lain perusteluissa ilmenee hyvin yhteistyön tarve ja joissain tilanteissa rajanvedon haasteellisuus sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen välillä. Tästä syystä on tarkoituksenmukaista, että lakiluonnoksessa pyritään selkiinnyttämään sosiaalihuollon ja terveydenhuollon tehtävien erilaista lähtökohtaa, tarkoitusta ja tavoitteita. Mitä selkeämmin perustehtävät ja sen pohjalta vastuut on

määritelty, sitä helpompaa on monialaisen yhteistyön käytännön toteuttaminen ja asiakkaiden palvelujen laadusta, oikeusturvasta ja yhdenvertaisuudesta huolehtiminen. Velvoitteet palvelujen yhteisestä järjestämisestä jäävät lakiluonnoksessa kuitenkin yleiselle tasolle, jolloin yhteistyövelvoite ja palvelujen oikean järjestämistahon määrittely eri tilanteissa ja palveluissa voivat käytännössä jäädä toteutumatta. Laissa voisi ottaa kantaa miten esim. säännöllisillä yhteisillä neuvotteluilla turvataan yhteisissä palveluissa sosiaali- ja terveydenhuollon erilaisten lähtökohtien ja toimintatapojen riittävä ja tasavertainen huomioon ottaminen ja niiden yhteensovittaminen.

2 Sosiaalihuollon palvelut

2.1 Onko yhteisösosiaalityötä koskevan pykälän (sosiaalihuoltolaki 7 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

Yhteisösosiaalityön ja etsivän sosiaalityön määrittäminen vahvemmin velvoittaviksi sosiaalityön työmuodoiksi edesauttaa palvelujen kehittämistä. Tehtävävelvoitteiden laajeneminen edellyttää, että taloudellisesti ja riittävin henkilöstöresurssein varmistetaan uudistuksen toteutuminen. Mahdollisuus käyttää palvelua nimettömästi ja ilman sosiaalihuollon asiakkuuden alkamista edesauttaa palvelun piiriin hakeutumista, joka voi ennalta ehkäistä ongelmia tai toisaalta auttaa tarvittaessa ohjaamaan tarkoituksenmukaisen palvelujen piiriin.

2.2 Onko mielenterveyden edistämistä koskevan pykälän (sosiaalihuoltolaki 7 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.3 Onko päihdetyön palveluna annettavan päiväkeskustoiminnan ja tilapäisen majoituksen pykälän (sosiaalihuoltolaki 24 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

On kannatettavaa, että päiväkeskustoiminnasta ja tilapäisestä majoituksesta päihdetyön palveluna säädetään nykylainsäädäntöä tarkemmin. Nimettömyys ja maksuttomuus edistävät palvelun käyttöä ja palveluun liittyvä sosiaaliohjaus edesauttaa asiakkaiden tietoisuutta tarjolla olevista palveluista ja niihin ohjautumista. Toisaalta laissa mietityttää se, että jos tilapäiseen asumiseen tulevien henkilöllisyyttä ei selvitetä tai kirjata mihinkään, niin miten esim. vaara- ja uhkatilanteissa, tai esim. tulipalon sattuessa selvitetään, keitä oli paikalla. Terveydenhuollon rooli päivätoiminnassa on tärkeä ja sitä ja sen sisältöä pitäisi tarkentaa ja korostaa velvoittavammin.

Lain perusteluissa korostetaan myös kunnan velvollisuutta asunnon järjestämisessä. Lain tasolla tästä ei kuitenkaan lausuta. Kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien asumisen järjestämisvastuu kaipaa selventämistä, jotta tilapäisestä majoituksesta päästään eteenpäin normaaleille asuntomarkkinoille.

2.4 Ovatko sosiaalipäivystyksen ja terveydenhuollon yhteistyötä koskevaan pykälään (sosiaalihuoltolain 29 a §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

On hyvä, että johtovastuuta kiireellisen psykososiaalisen tuen osalta halutaan selkiinnyttää. Lakiehdotuksessa esitetään sosiaalipäivystyksille ensivaiheen psykososiaalisen tuen johtovastuuta nykytilanteen sijasta, missä terveydenhuollon vastuulla on ollut kiireellisen psykososiaalisen tuen koordinointi. Tämä olisi hyvä ratkaisu, ellei lakiehdotuksen seuraavassa 29b pykälässä määriteltäisi psykososiaalinen tuki jakautuvaksi nykyistä selvemmin kahtia sosiaalipalveluksi ja terveydenhuollon palveluksi. Sosiaalipäivystysten johtovastuu ei tilanteessa, missä palvelun toteuttamisvastuu jaetaan, vaikuta toimenpiteeltä, jolla selkiinnyttäisi yhteistyötä. Jaettua vastuuta on vaikea johtaa. Jos ensivaiheen kiireellisen psykososiaalisen tuen järjestämis- ja toteuttamisvastuu olisi sosiaalipäivystyksellä sosiaalihuollossa, lakiesityksessä esitetty sosiaalipäivystyksen johtovastuu olisi asianmukainen.

2.5 Onko äkillisissä järkyttävissä tilanteissa annettavan psykososiaalisen tuen pykälän (sosiaalihuoltolaki 29 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

On erinomaista, että epämääräisesti määritelty termi psykososiaalinen tuki äkillisissä kriisitilanteissa on haluttu määritellä. Määritelmä ei ole kuitenkaan toimiva. Uudessa määritelmässä psykososiaalinen tuki koostuu terveydenhuollon vastuulla olevasta terveydenhuoltolaissa määritellystä akuutista kriisityöstä ja sosiaalihuollon vastuulla olevasta sosiaalihuoltolaissa määritellystä kiireellisestä sosiaalityöstä siihen liittyvine psykososiaalisine tukineen. Yhden toiminnon määrittely kahdessa eri laissa hankaloittaa käytännön työssä kokonaiskuvan saamista palvelusta. Akuutin kriisityön määrittely vain terveydenhuollon ammattilaisten työksi poikkeaa nykytilanteesta, jossa kriisityöntekijäksi on voinut kouluttautua myös sosiaalihuollon ammattilainen. Akuuttia kriisityötä ei ole mielletty vain terveydenhuollon hoitotyöksi. Terveydenhuollon hoidon tarpeen arviointiin voidaan ohjata tarpeen niin vaatiessa akuutista kriisityöstä, jos se ei ole riittävä palvelu. Etenkin sosiaalipäivystystyössä uusi määrittely hankaloittaa toimintaa, ei selkiinnyttä sitä. Psykososiaalisen tuen johtamisvastuu on haasteellinen ja käytännön työssä kirjaaminen kahteen eri asiakasjärjestelmään on toiminnallisesti ongelmallista, ja voi jossain tilanteissa vaikuttaa jopa asiakasturvallisuuteen. Käytännön työn kannalta olisi sujuvaa, että psykososiaalinen tuki kokonaan olisi sosiaalihuoltolain mukaista palvelua ja tarvittaessa sujuva yhteistyö terveydenhuollon hoidon tarpeen arviointiin ja mahdolliseen kriisihoitoon turvattaisiin.

2.6 Onko päihde- ja riippuvuustyön toteuttamisen pykälän (sosiaalihuoltolaki 33 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

Muutos selkiinnyttää sitä, että päihdetyönä annetaan kaikkia sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita asiakkaan palvelutarpeiden mukaisesti. Sosiaalityön, sosiaaliohjauksen ja sosiaalisen kuntoutuksen roolin korostaminen ovat tarkoituksenmukaisia. Erinomaista on, että riippuvuus on määritelty laajasti.

2.7 Onko mielenterveystyön toteuttamisen pykälän (sosiaalihuoltolaki 33 c §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

Muutos selkiinnyttää sitä, että mielenterveystyönä annetaan kaikkia sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita asiakkaan palvelutarpeiden mukaisesti. Sosiaalityön, sosiaaliohjauksen ja sosiaalisen kuntoutuksen roolin korostaminen ovat tarkoituksenmukaisia.

2.8 Ovatko omatyöntekijän pykälään (sosiaalihuoltolaki 42 §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

Sosiaalihuoltolain mukaisen omatyöntekijän tehtäviin kuuluvien viranomaistehtävien perusteella on tarkoituksenmukaista edellyttää virkasuhdetta myös lainsäädännön tasolla.

2.9 Onko sosiaalihuoltolakiin ehdotettu sääntely mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta riittävä ja tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.10 Puuttuuko sosiaalihuoltolakiin ehdotetusta sääntelystä jotain keskeistä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta?

Ei

Perutelut kyllä vastaukselle:

-

3 Terveysthuollon palvelut

3.1 Onko mielenterveyden edistämistä koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 20 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä on jo säädetty vastuusta edistää hyvinvointia ja terveyttä, johon mielenterveyskin kuuluu. Ehkä kuitenkin nykyisessä tilanteessa (asenteet, ongelmien suuruus) on vielä järkevää erikseen säätää terveydenhuoltolaissa mielenterveyden edistämisestä.

3.2 Onko mielenterveyspalveluja koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 27 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Sisällöllisesti pykälä on tarkoituksenmukainen. Järjestämisen osalta korostetaan perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon yhteistyötä. Usein ongelmana on kuitenkin se, ettei perusterveydenhuollossa ole tarjolla tarpeen mukaisesti mielenterveyden tutkimusta ja hoitoa eli kattavaa palveluiden tarjontaa, jonka vuoksi ongelmat vakavoituvat. Tämän vuoksi jo perusterveydenhuollon osuutta tulisi korostaa. Hoidon jatkuvuuden sanamuodoista saa helposti käsityksen, että asumispalvelu olisi myös terveydenhuoltoa, mitä se ei ole, vaikka käytännössä näin usein huomaa virheellisesti ajateltavan. Terveydenhuollon jatkuvuudesta tulisi sekä somaattisesti että psyykkisesti huolehtia asumispalveluihin siirryttäessä. Tältä osin päihdepalveluita koskeva 28§ on selkeämpi.

3.3 Onko päihde- ja riippuvuuspalveluja koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 28 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Pykälä on valtaosin erittäin selkeä ja arjen toimintaa tukeva. Yksityskohtana huomiota kuitenkin kiinnittää "Palveluja on annettava henkilön, hänen perheensä ja muiden läheistensä tuen, hoidon ja kuntoutustarpeen perusteella". Erityisesti perheen tai läheisen tuen tarpeen perusteella annettua terveydenhuollon palvelusta ei ole olemassa kansallisia linjauksia tuen tarpeen arvioinnista, tuen sisällöstä ja toteutuksesta tai kestosta. Lisäksi tältä osin suhde sosiaalihuollon kautta tarjottaviin palveluihin jää osin epäselväksi.

3.4 Onko opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoitoa opioidilääkkeillä koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 28 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Pykälä on tarkoituksenmukainen, mutta valmistelussa käytetty ajatus päihdelääketieteen erityispätevyydestä hoidosta vastaavana lääkärinä toimimiseen on arjessa ehdottomasti liian tiukka (130 kpl päihdelääketieteen erityispätevyyden omaavaa v 2019). Lisäksi isohko osa näistä erityispätevyyden omaavista on psykiatreja, joista on pulaa myös muissa toimenkuissa. Riittävän kattavan ja potilaiden arjen sujuvuuden kannalta toimivan hoitoverkon luominen on tällöin erittäin haasteellista.

3.5 Onko kiireellistä hoitoa koskevaan pykälään (terveydenhuoltolaki 50 §) ehdotettu lisäys tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.6 Ovatko terveydenhuollon ja sosiaalipäivystyksen yhteistyötä koskevaan pykälään (terveydenhuoltolaki 50 a §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Pykälä on pääosin tarkoituksenmukainen, mutta kts kohta 2.5 liittyen myös terveydenhuoltolakiin ja sosiaalipäivystyksen johtovastuuseen.

3.7 Onko äkillisissä järkyttävissä tilanteissa annettavan psykologisen tuen pykälän (terveydenhuoltolaki 50 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Akuutin kriisityön määrittely vain terveydenhuollon ammattilaisten työksi poikkeaa nykytilanteesta, jossa kriisityöntekijäksi on voinut kouluttautua myös sosiaalihuollon ammattilainen. Pykälän perusteella akuutti kriisityö määrittäisi vain terveydenhuollon ammattilaisen tuottamaksi palveluksi, mikä muuttaisi palvelujärjestelmää medikalisoivampaan suuntaan ja aiheuttaisi sosiaali- ja kriisipäivystyksissä mm eri rekisterien käytön sekä johtamishaasteita kahden eri lainsäädännön mukaan toimivan osion vuoksi.

3.8 Onko sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymää hoitoa huumausainerikoksissa koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 78 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.9 Onko työhajausta koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 78 c §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.10 Onko terveydenhuoltolakiin ehdotettu sääntely mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta riittävä ja tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.11 Puuttuuko terveydenhuoltolakiin ehdotetusta sääntelystä jotain keskeistä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta?

Kyllä

Perustelut kyllä vastaukselle:

Hoitotakuu eli nopea hoitoon pääsy ei mielenterveyden ja päihdesairauksien osalta ole riittävä. Asianmukaisen, tiiviin hoidon toteutusta ei millään lailla seurata tai säädellä esim. mitoituksina, jos muita mittareita ei ole saatavissa. Hoitosuositusten mukainen, riittävän tiivis hoito ei käsittääkseni toteudu juuri missään eli pelkkä hoitotakuun seuranta voi johtaa sairaimpien palveluiden heikkenemiseen.

4 Mielenterveyslaki

4.1 Ovatko ohjausta ja valvontaa koskevaan pykälään (mielenterveyslaki 2 §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

4.2 Onko tahdosta riippumattoman hoidon järjestämistä koskevan pykälän (mielenterveyslaki 3 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

4.3 Onko opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoitoa koskevan pykälän (mielenterveyslaki 6 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

5 Päihdehuoltolaki

5.1 Onko mielestänne perusteltua, että mahdollisuus määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon väkivaltaperusteella poistettaisiin?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

6 Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista

6.1 Ovatko Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 18 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

7 Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista

7.1 Ovatko ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista annetun lain 2 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

8 Laki Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä

8.1 Ovatko Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä annetun lain 1 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

9 Huumausainelaki

9.1 Ovatko huumausainelain 4 §:n 2 momenttiin ehdotetut muutokset perusteltuja?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

10 Laki Vankiterveydenhuollon yksiköistä

10.1 Onko Vankiterveydenhuollon yksiköistä annettuun lakiin ehdotettu uusi 16 a § perusteltu?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

11 Siviilipalveluslaki

11.1 Ovatko siviilipalveluslain 93 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

12 Laki henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa

12.1 Ovatko henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain 35 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

13 Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

13.1 Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

14 Vaikutusten arviointia, toimeenpanoa ja aikataulua koskevat kysymykset

14.1 Ovatko arviot esityksen kustannusvaikutuksista mielestänne realistiset?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Uudistukset edellyttävät henkilöstön lisäresursointia, tiloja ja muita toimintakuluja, joihin on varauduttava. Varautuminen vain henkilöstökuluihin ei ole riittävää. Lisäksi tämän hetken tilanteen perusteella on oletettavaa, että niin henkilöstö- kuin muutkin kulut tulevat olemaan oletettua suurempia.

14.2 Ovatko arviot lapsivaikutuksista mielestänne realistiset?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

14.3 Ovatko arviot muista vaikutuksista mielestänne realistiset?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Varhaisempi ja kattavampi palveluiden saanti ei välttämättä vähennä erikoissairaanhoidon käyttöä, sillä osa vaikeistakin oireista kärsiviä on tällä hetkellä hoidon ulkopuolella ja heidän saamisensa palveluihin voi lisätä kysyntää. Myöskään avohoitoon panostaminen todennäköisesti vain korjaa siinä tällä hetkellä olevia puutteita, mutta vaikutus siihen, että osastohoidon käyttö pienenee ja sen myötä kustannukset vähenevät kuvautuu liian optimistisena. Jo nyt THLn selvityksen mukaan sairaansijojen määrän voi katsoa jo nykyisellään olevan liian alhainen.

14.4 Kommentit koskien ehdotusta lakimuutosten voimaantuloajasta 1.1.2023 ja muutosten toimeenpanoa?:

Henkilöstön rekrytointi ja toimintatilojen saaminen heti vuoden alussa ovat erittäin haasteellisia, muiden isojen muutosten ohella. Lain voimaan tuloa uusien toimintojen osalta voisi myöhentää. Lisäksi kustannusvaikutukset tulisi olla huomioituna hyvinvointialueiden rahoituksessa toimeenpanon aikataulussa.

15 Asetusluonnokset

15.1 Kommentit koskien ehdotusta valtioneuvoston asetukseksi mielenterveysasetuksen eräiden säännösten kumoamisesta?

-

15.2 Kommentit koskien ehdotusta valtioneuvoston asetukseksi päihdehuoltoasetuksen eräiden säännösten kumoamisesta?

-

15.3 Kommentit koskien ehdotusta sosiaali- ja terveysministeriön asetukseksi hyväksyttävästä hoidosta huumausainerikoksissa?

-

16 Mahdolliset muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen

16.1 Mahdolliset muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Kuten valmistelussa on todettu, mielenterveys- ja päihdeasiakkaat ylikuolevat muuhun väestöön verrattuna erityisesti somaattisiin syihin ja tutkimusten perusteella he saavat muuta väestöä huonompaa hoitoa somaattisiin ongelmiinsa. Tämä somatiikan vastuun ja somaattisen hoidon kehittämisen tarve näkyy suhteellisen niukasti varsinaisissa pykälämuutoksissa.

Peltola Heli
Päijät-Hämeen Hyvinvointikuntayhtymä - valmistelijat Heli Peltola -
psykososiaaliset palvelut, Leila Kankainen -työikäisten palvelut